

Δημογραφικά προτάγματα
στην έρευνα και πρακτική στην Ελλάδα

DIRAP

dirap.demo@uth.gr

FLASH NEWS

2023#14

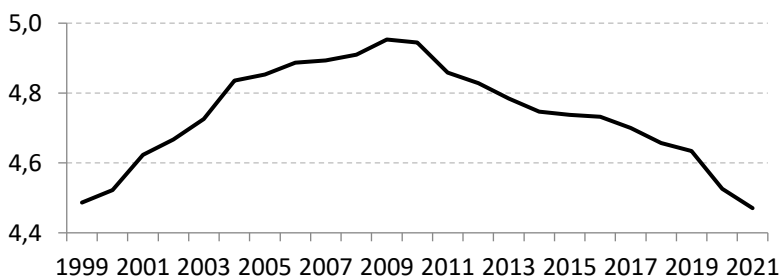
Η μείωση του αριθμού των ατόμων εργάσιμης ηλικίας οδηγεί σε συρρίκνωση του μεγέθους του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα

Χρήστος Μπάγκαβος *

Η συρρίκνωση του αριθμού των ατόμων εργάσιμης ηλικίας (15 έως 64 ετών) αποτελεί μία από τις σημαντικότερες διαστάσεις των δημογραφικών αλλαγών στην Ελλάδα σήμερα. Η εξέλιξη αυτή έχει επίδραση στο μέγεθος του εργατικού δυναμικού και κατά συνέπεια στο επίπεδο της συνολικής απασχόλησης. Στο κείμενο που ακολουθεί αναλύεται ο διακριτός ρόλος των μεταβολών του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, καθώς και της συμμετοχής των ατόμων στην αγορά εργασίας, ως προς τις αλλαγές του μεγέθους του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα την τελευταία 20ετία. Παράλληλα, επιχειρείται μία πρώτη διερεύνηση για τη μελλοντική εξέλιξη του εργατικού δυναμικού, υπό το πρίσμα της περαιτέρω μείωσης του αριθμού των ατόμων εργάσιμης ηλικίας την τρέχουσα 10ετία.

Υπάρχουν δύο φάσεις στην εξέλιξη του εργατικού δυναμικού (βλ. Πλαίσιο 1) κατά την τελευταία 20ετία (**Σχήμα 1**). Στην πρώτη, που διαρκεί από το 1999 έως το 2009, το εργατικό δυναμικό αυξήθηκε κατά 459 χιλ. (+10,2%), ενώ στη δεύτερη (2009-2019) μειώθηκε κατά 476 χιλ. (-9,6%), με αποτέλεσμα το πλήθος των ατόμων που αποτελούν το εργατικό δυναμικό να επανέλθει, το 2019, στα προ εικοσαετίας επίπεδα.

Σχήμα 1. Η εξέλιξη του μεγέθους του εργατικού δυναμικού ηλικίας 15 έως 64 ετών στην Ελλάδα σε εκατομμύρια άτομα την περίοδο 1999-2021.

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού

Η μετάβαση αυτή από μία περίοδο αύξησης σε μία περίοδο μείωσης του μεγέθους του εργατικού δυναμικού συναρτάται τόσο με τις διαχρονικές αλλαγές του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας όσο και με τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας. Ειδικότερα, είναι χαρακτηριστικό ότι, την περίοδο 1999-2009, ο συνολικός πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας (15-64 ετών) αυξήθηκε κατά 300 χιλιάδες άτομα, γεγονός που συνδυάστηκε με μια αύξηση του εργατικού δυναμικού κατά 356 χιλιάδες (**Πίνακας 1, στήλη 1**). Η ελαφρώς υψηλότερη αυτή αύξηση οφείλεται στις μεταβολές στην κατά ηλικία σύνθεση του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας: ο αριθμός των ατόμων ηλικίας 25 έως 54 ετών – τα οποία αποτελούν πάνω από το 60% του συνολικού πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και παράλληλα έχουν πολύ υψηλότερα ποσοστά συμμετοχής από αυτά των νέων (15-24 ετών) και των πιο ηλικιωμένων (55-64 ετών) – αυξήθηκε κατά 450 χιλιάδες, δηλαδή σχεδόν 1,5 φορές περισσότερο από τον συνολικό πληθυσμό 15-64 ετών, ενώ παράλληλα ο αριθμός των νέων μειώθηκε κατά 250 χιλιάδες και των πιο ηλικιωμένων αυξήθηκε κατά 100 χιλιάδες. Την περίοδο 2009-2019, αντίθετως, ο συνολικός πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας και το πλήθος των ατόμων 25 έως 54 ετών μειώθηκαν κατά 650 και 600 χιλιάδες αντίστοιχα, με παράλληλη μείωση (-170 χιλιάδες) των νέων και αύξηση (120 χιλιάδες) των πιο ηλικιωμένων, γεγονός που συνδυάστηκε με μια μείωση της συνεισφοράς του πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό κατά 468 χιλιάδες (**στήλη 4**).

Είναι επίσης χαρακτηριστικό ότι, κατά την πρώτη περίοδο, η οφειλόμενη στις μεταβολές του πληθυσμού αύξηση του εργατικού δυναμικού προήλθε αποκλειστικά από τη μετανάστευση: ο πληθυσμός εργάσιμης ηλικίας των αλλοδαπών αυξήθηκε κατά 400 χιλιάδες, ενώ αυτός των γηγενών μειώθηκε κατά 100 χιλιάδες. Το γεγονός αυτό συνδυάστηκε με μια αύξηση του εργατικού δυναμικού, λόγω των μεταβολών του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, που οφείλεται κατά 300 χιλ. στους μετανάστες και κατά 56 χιλ. αντίστοιχα στους γηγενείς (**στήλη 1**). Επιπρόσθετα, οι μεταβολές των ποσοστών συμμετοχής των γηγενών στο εργατικό δυναμικό προσέθεσαν σε αυτό 105 χιλιάδες άτομα ενώ η αντίστοιχη συνεισφορά των ποσοστών συμμετοχής των αλλοδαπών ήταν αμελητέα (-2 χιλ.) (**στήλη 2**). Την επόμενη περίοδο (2009-2019), η συρρίκνωση του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας οφείλεται τόσο στη μείωση του σε εργάσιμη ηλικία πληθυσμού των γηγενών όσο και σε αυτήν των αλλοδαπών¹. Οι μειώσεις αυτές συνοδεύτηκαν από αρνητική συνεισφορά του πληθυσμού των γηγενών και των αλλοδαπών στο εργατικό δυναμικό κατά -273 χιλ. και -195 χιλ. αντίστοιχα (**στήλη 4**), ενώ παράλληλα οι μεταβολές των ποσοστών συμμετοχής τους προσέθεσαν 43 χιλ. γηγενείς και αφαίρεσαν 51 χιλ. αλλοδαπούς από το συνολικό εργατικό δυναμικό (**στήλη 5**). Με άλλα λόγια, οι διαχρονικές μεταβολές του μεγέθους του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα ήταν και είναι κυρίως δημογραφικής φύσης και δεν σχετίζονται τόσο με μεταβολές στα ποσοστά συμμετοχής των ατόμων στην αγορά εργασίας: το 78% (356/459) της συνολικής αύξησης του εργατικού δυναμικού την περίοδο 1999-2009 και το 98% (-468/-476) της συνολικής μείωσης του εργατικού δυναμικού την περίοδο 2009-2019 οφείλεται στην συνεισφορά του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας. Επιπρόσθετα, η επίδραση της μετανάστευσης στις μεταβολές του εργατικού δυναμικού είναι δημογραφικής φύσης² και δεν σχετίζεται τόσο πολύ με τις μεταβολές στα ποσοστά συμμετοχής τους στην αγορά εργασίας.

* Καθηγητής Δημογραφίας, christosbagavos@gmail.com

Σε ό,τι αφορά τα ποσοστά αυτά συμμετοχής, η ανάλυση αναδεικνύει την ιδιαίτερη σημασία της αυξανόμενης συμμετοχής των γυναικών στις διαχρονικές μεταβολές του εργατικού δυναμικού. Ειδικότερα, η μεταβολή του εργατικού δυναμικού, που οφείλεται στην αυξητική τάση συμμετοχής των ατόμων στην αγορά εργασίας, και που οδήγησε στην αύξησή του κατά 103 χιλιάδες άτομα το 1999-2009 (στήλη 2) και στην ελαφρά μείωσή του κατά 8 χιλιάδες άτομα το 2009-2019 (στήλη 5), σχετίζεται αποκλειστικά με τις μεταβολές της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας. Η αυξητική τάση των γυναικών για συμμετοχή στην αγορά αυτή προσέθεσε στο εργατικό δυναμικό 182 και 109 χιλιάδες άτομα (στήλες 2 και 5) στην κάθε περίοδο, ενώ η αντίστοιχη συμβολή των ανδρών είχε αρνητικό πρόσημο (μείωση κατά 79 και 116 χιλιάδες [στήλες 2 και 5]). Με άλλα λόγια, η αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας απέτρεψε μία περαιτέρω μείωση του εργατικού δυναμικού που ειδάλλως θα ανέκυπτε ως άμεση συνέπεια της συρρίκνωσης των ποσοστών συμμετοχής του ανδρικού πληθυσμού στην αγορά αυτή.

Πίνακας 1. Συνιστώσες της μεταβολής του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα κατά την τελευταία 20ετία: συνεισφορά του πληθυσμού και των ποσοστών συμμετοχής (σε χιλιάδες)

	1999-2009			2009-2019		
	Συνεισφορά του πληθυσμού (χιλ.)	Συνεισφορά των ποσοστών συμμετοχής (χιλ.)	Συνολική μεταβολή του εργατικού δυναμικού (χιλ.)	Συνεισφορά του πληθυσμού (χιλ.)	Συνεισφορά των ποσοστών συμμετοχής (χιλ.)	Συνολική μεταβολή του εργατικού δυναμικού (χιλ.)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Σύνολο	356	103	459	-468	-8	-476
Ανδρες	242	-79	163	-268	-116	-385
Γυναίκες	114	182	296	-200	109	-91
15-24 ετών	-81	-130	-211	-57	-98	-156
25-54 ετών	374	205	579	-492	-10	-502
55-64 ετών	63	29	92	82	100	182
Γηγενείς	56	105	161	-273	43	-229
Μετανάστες	300	-2	298	-195	-51	-246

Πηγή: Ίδιοι υπολογισμοί που βασίζονται στα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού

Με δεδομένη την ιδιαίτερη σημασία των δημογραφικών αλλαγών για τις διαχρονικές εξελίξεις του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα κατά την πρόσφατη 20ετία, εύλογα τίθεται το ερώτημα των μελλοντικών μεταβολών του υπό το πρίσμα των προοπτικών εξέλιξης του πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας και, ειδικότερα, της αναμενόμενης συρρίκνωσης του πληθους των 25 έως 54 ετών. Οι πιο πρόσφατες προβολές του πληθυσμού της Ελλάδας³ δείχνουν ότι από σήμερα μέχρι το 2030 οι 25-54 ετών θα μειωθούν κατά περίπου 400 χιλιάδες. Η μείωση αυτή, με δεδομένο ότι τα ποσοστά συμμετοχής στην αγορά εργασίας της ηλικιακής αυτής ομάδας είναι σχετικά υψηλά (γύρω στο 85%), εκτιμάται ότι θα οδηγήσει στη μείωση του συνολικού εργατικού δυναμικού κατά 350 χιλιάδες περίπου. Με βάση το δεδομένο αυτό, η περαιτέρω μείωση του συνολικού εργατικού δυναμικού δύσκολα θα αποτραπεί από τις μεταβολές στις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες, δηλ. στους 15-24 ετών και 55-64 ετών, αφού: α) στις νεαρές ηλικίες (15-24 ετών) τα ποσοστά συμμετοχής είναι χαμηλά και ο αριθμός των ατόμων αυτών αναμένεται ότι θα μειωθεί κατά περίπου 50 χιλιάδες έως το 2030, και β) παρά την πιθανή συνέχιση της τάσης για αύξηση των ποσοστών συμμετοχής στην αγορά εργασίας των ατόμων 55 έως 64 ετών⁴ καθώς και του αριθμού των ατόμων στις ηλικίες αυτές περίπου κατά 100 χιλιάδες, οι αλλαγές αυτές δύσκολα θα αντισταθμίσουν την αναμενόμενη μείωση του εργατικού δυναμικού στις ηλικίες 25 έως 54 ετών. Φυσικά, η εξέλιξη του μεγέθους του εργατικού δυναμικού τα επόμενα χρόνια μπορεί να επηρεαστεί από δύο επιπλέον παράγοντες: α) από έναν υψηλότερο αριθμό μεταναστών σε σχέση με αυτόν που υιοθετείται από τα ενδεδειγμένα προοπτικών εξέλιξης του πληθυσμού (5 χιλιάδες το χρόνο) και β) από μία περαιτέρω αύξηση της ηλικίας συνταξιοδότησης, η οποία θα συνδυαστεί με πιο μακροχρόνια παρουσία των ατόμων στην αγορά εργασίας, επηρεάζοντας θετικά το μέγεθος του εργατικού δυναμικού και εντείνοντας παράλληλα την διαδικασία γήρανσής του.

Πλαίσιο 1. Δημογραφικές και κοινωνικο-οικονομικές συνιστώσες του εργατικού δυναμικού

Το εργατικό δυναμικό ή αλλιώς ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός μιας χώρας αποτελείται από τους απασχολούμενους και τους ανέργους. Ουσιαστικά, το εργατικό δυναμικό εκφράζει τον αριθμό των ατόμων που επιθυμούν να απασχοληθούν. Κάποιοι βρίσκουν απασχόληση και είναι απασχολούμενοι και κάποιοι, ενώ το επιθυμούν, δεν βρίσκουν, και είναι άνεργοι. Ο πληθυσμός σε ηλικία εργασίας (συνήθως τα άτομα μεταξύ 15 και 64 ετών) αποτελείται από το σύνολο του εργατικού δυναμικού και του μη-ενεργού πληθυσμού εργάσιμης ηλικίας, δηλαδή από τα άτομα που με αποκλειστικό κριτήριο την ηλικία τους θα μπορούσαν να απασχοληθούν. Το μέγεθος του εργατικού δυναμικού συναρτάται με δύο συνιστώσες: α) τη δημογραφική, η οποία αφορά στο μέγεθος και την σύνθεση (κατά ηλικία, φύλο, χώρα γέννησης κ.λπ.) του πληθυσμού σε ηλικία εργασίας, και β) την κοινωνικο-οικονομική, η οποία αφορά στις ευκαιρίες απασχόλησης που προσφέρονται στα άτομα καθώς και στην επιθυμία τους να απασχοληθούν. Η δεύτερη αυτή διάσταση αντικατοπτρίζεται σε αυτό που ονομάζουμε ποσοστό συμμετοχής στην αγορά εργασίας ή στο εργατικό δυναμικό το οποίο διαφοροποιείται ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, τη χώρα γέννησης κ.λπ.

¹ Ως συνέπεια της μεταναστευτικής εκροής κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

² Baganos, C. 2022. How Much Does Migration Affect Labor Supply in Europe? Methodological Insights and Contemporary Evidence from the European Union and Selected European Countries. *International Migration Review*, DOI: <https://doi.org/10.1177/01979183221115148>.

³ United Nations 2022. World Population Prospects 2022, <https://population.un.org/wpp/>

⁴ Τα ποσοστά αυτά σήμερα είναι γύρω στο 55%